

Zeearenden in Nederland. Voor natuurjournalist Nienke Beintema, liefhebber van de échte wildernis, was het een openbaring. Ze schreef het boek *De Zeearend* en herontdekte haar eigen land.

TEKST MAAIKE BORST

Haar hart staat stil. Elke ontmoeting weer. Ook al heeft Nienke Beintema (1977) misschien wel honderd keer een zeearend gezien, het blijft een machtige ervaring.

„Mijn hemel, wat een vleugels, wat een gigantische vogel. Die snavel, die klauwen, die indringende blik, die sierlijke majestueuze vlucht.”

Ze zag ze overal ter wereld – Duitsland, Noorwegen, Schotland, Amerika, Canada – maar nergens raakte het zien van de roofvogel haar zo diep als in haar eigen land. Juist hier, waar wildernis niet bestaat en zelfs insecten en weidevogels het al zwaar te verduren hebben, vliegt ineens weer die zeearend: de ‘ultieme vertegenwoordiger van de woeste natuur’. Hoe kan dat?

Natuur- en wetenschapsjournalist Beintema schreef het boek *De Zeearend*, deel 19 van de vogelserie van uitgeverij Atlas Contact, bekend van populaire afleveringen over de gierzwaluw en de grutto. Het was een eer om te mogen aansluiten in de traditie, maar ook tijd voor een nieuwe aanpak. De meeste schrijvers die haar voor gingen waren hardcore vogelaars en onderzoekers – onder wie haar vader Albert (*De grutto*, *De bergeend*) – en allemaal mannen van boven de 50 bovendien. „Ik ben ook bioloog, maar uiteindelijk nog meer een verhalenverteller dan een onderzoeker. Ik hoop met dit boek een breder publiek te bereiken dan alleen de vogelaar.”

De zeearend, gisteren uitgekomen, gaat niet alleen over de zeearend. Aan de hand van de roofvogel vertelt Beintema een leven-

dig en deels persoonlijk verhaal over natuur en natuurontwikkeling in Nederland. Ze keek verder dan wetenschappelijk onderzoek, dook in de geschiedenis, ging het veld in voor beeldende reportages. Ze ontmoette boswachters, vogelaars, kunstenaars, onderzoekers.

En ze ontmoette zeearenden.

MASSIEVE VLEUGELS

Alsof hij het erom doet, vliegt de arend even voor een stukje gouden polderlucht langs, precies waar de zon tussen de donkere wolken door piept. Zo springt zijn profiel er nog even extra mooi uit: de lange nek, de hoge schouder. De enorme snavel, de gekromde klauwen, de korte staart. De vleugelpunten buigen omhoog bij de neerwaartse slag en omlaag bij de opwaartse, waardoor de vlucht ondanks de massieve vleugels toch iets heel sierlijks heeft.

En dan is hij plotseling weg, achter de bomen verdwenen.

De arend die Beintema hier beschrijft, vloog bij het Zuidlaardermeer. Beintema was daar met kunstenaar en vogeltekenaar Erik van Ommen uit Vries. Van Ommen bestudeerde en tekende de zeearenden toen het eerste paartje daar nestelde in 2017.

‘Een arrogant beest’, typeert de kunstenaar die zeearenden eerst nog saai vond maar ze steeds meer ging waarderen om hun unieke houding. ‘Alsof hij dondersgoed weet dat hij de grootste is van allemaal’.

„Zo’n toppredator kun je nu gewoon hier in Nederland zien”, zegt Beintema, die nog altijd even enthousiast klinkt alsof ze net haar eerste exemplaar heeft gezien. „En zelfs als je hem niet ziet, weet je toch dat hij hier ergens vliegt. Wat een rijkdom!”

LICHTPUNTJES

Hoewel zeearenden hier in de visrijke rivierdelta ooit veelvuldig voorkwamen, waren ze tot twintig jaar geleden nagenoeg verdwenen. Ze werden weleens gezien, maar vestigingen deden ze zich niet. Tot 2006, toen het eerste zeearendenpaartje broedde in de Oostvaardersplassen en heel vogelminnend Nederland op de kop stond.

Ze zijn terug. Inmiddels broeden twintig paren in Nederland. Zes daarvan nestelen in Friesland, waarmee de provincie koploper is in Nederland. De verwachting is dat er steeds meer zeearenden hier zullen neerstrijken. Bijvoorbeeld in de Onlanden in Drenthe, waar ze regelmatig gezien worden en reikhalzend wordt uitgekeken naar het eerste nest. Ook het Fochteloërveen en het Drents-Friese Wold zijn veelbelovend.

In 2006 had Beintema zelf geen oog voor de Nederlandse zeearenden. „Ik was te hard op zoek naar échte wildernis.” Ze werkte als walvissengids in Noorwegen – waar ze spectaculaire ontmoetingen had met zeearenden. Later woonde ze een tijd in Noord-Amerika en in de afgelopen jaren twee keer met haar gezin in de wildernis in Canada, waar de zeearenden in haar achtertuin vlogen.

Over natuur in Nederland was ze ‘pessimistisch en zwartgallig’. Alles is aangeharkt, alles heeft een gebruiksfunctie, zelfs die 10 procent aan natuur in Nederland is gevuld met betonpaden en informatieborden. Totdat ze in de zomer van 2019 met een boswachter door de Biesbosch voer en drie zeearenden zag overvliegen.

„Twee volwassen zeearenden en een jong in een schitterend moerasgebied. Dat was een openbaring. Dit is gewoon Nederland. Misschien was het toch niet alleen kommer en kwel met die Nederlandse natuur en waren er toch echt wel lichtpuntjes.”

NIEUWE NATUUR

De terugkeer van de zeearend valt samen met de ‘nieuwe natuur’ in Nederland. De Oostvaardersplassen, waar het eerste paar broedde, is een moerasgebied dat de mens liet ontstaan na de inpoldering van Flevoland. De Oostvaardersplassen zijn het ultieme voorbeeld van nieuwe natuur in Nederland, maar de laatste decennia komen er in rap tempo gebieden bij.

Na overstromingen in het riviereengebied in jaren negentig is besloten het water meer ruimte te geven waardoor nieuwe natte natuur ontstaat. Ook de Drentse Onlanden, het stroomdal van de Hunze bij het Zuidlaardermeer en de Alde Feanen in Friesland zijn daar voorbeelden van – allemaal broedgebieden van de zeearend. Ook het Lauwersmeergebied (twee broedparen) is pas ontstaan na het afsluiten van de Lauwerszee in 1969.

Het werkt, juichen de natuurontwikkelaars dan ook bij elk nieuw zeearendennest.

Nieuwe natuur is omstreden, zowel vanuit de landbouwlobby als vanuit biologen en liefhebbers die stellen dat je echte natuur niet kunt aanleggen of beheren. Beintema beschrijft in *De zeearend* onder meer de felle discussie rond de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Ze worstelt zelf ook met de dilemma’s. „Er zijn goede argumenten tegen. Aan de andere kant is meer diverse natuur

De zeearend koos er zelf voor om hier neer te strijken

Zeearend in kikkerland

Nienke Beintema

Zelfs als je hem niet ziet, weet je toch dat hij hier ergens vliegt

natuur, maar de grauwe gans die de zeearend naar Nederland heeft gehaald. Die is in Nederland spectaculair in aantal toegenomen, mede dankzij de intensieve landbouw.

SYMBOOL

Het zijn de mensen die romantische ideeën hebben over hoe natuur moet zijn, voor de dieren is het eten nog altijd belangrijker. Maar juist omdat die romantische beelden en verhalen voor ons zo belangrijk zijn, en ze tot actie kunnen aanzetten, is de komst van de zeearend van extra groot belang.

„Niet zozeer als de kroon op de nieuwe natuur in Nederland, maar wel als een symbool van hoop en optimisme. Als ambassadeur. De zeearend laat zien dat het kan, nu moeten we doorzetten. Zo'n machtig beest helpt om mensen enthousiast te krijgen, dat is toch anders dan als het gaat om een of andere onooglijke vissoort.”

Het is een rol die de zeearend past. De roofvogel dient al eeuwenlang als een symbool. Lang stond de arend (of adelaar als het om de mythische variant van de vogel gaat) voor moed, kracht en onoverwinnelijkheid – kijk maar naar alle wapenschilden met arenden erop. In de mythes was de arend soms ook een kinderover, naar het verhaal van

Zeus die vermoemd als adelaar de mooie Ganymedes ontvoerde.

Het beeld van kracht en onoverwinnelijkheid sloeg om naar dat van een 'grote verwoester' en rover van lammetjes en jachtwild - met als gevolg dat de zeearend in Nederland nagenoeg werd uitgeroeid. Totdat het beeld van majestueuze vogel terugkeerde, die nu niet alleen gerespecteerd maar ook beschermd moest worden.

Iets meer dan honderd jaar geleden schoten we met plezier zeldzame zeearenden uit de lucht, tegenwoordig is elk nieuw broedpaar landelijk *feelgood*-nieuws. Fascinerend, vindt Beintema, die in haar boek veel aandacht besteedt aan die veranderde blik. „Na honderd jaar haat en verachting is hij nu een symbool, een totem waar mensen blij van worden en tegenop kijken. Hoe kan in zo'n korte tijd ons beeld van een dier zo radicaal veranderen? Wat zegt dat over ons?”

OERNATUUR

Beelden vertekenen. De eerste keer dat Beintema zeearenden zag was in Duitsland. Ze was op veldwerk met een groep Groningse biologiestudenten in het Peene-Haff-Moor, vlakbij de Duits-Poolse Oderdelta. Ze stond stokstijf stil toen ze realiseerde dat die vijf roofvogels daar op die tak van die dode boom geen buizerds waren, maar zeearenden. Het verhaal van haar docent hoorde ze niet meer, ze was te zeer onder de indruk van deze oervogels in deze oernatuur.

Zo, dacht ze, zo moet Nederland ooit geweest zijn. Zoals dit schitterende moeras. Ooit, toen het landschap nog niet volledig in dienst stond van de mens en zijn landbouw.

Voor haar boek belde Beintema vorig jaar met Ab Grootjans, emeritus hoogleraar ecohydrologie van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij was de docent die daar toen stond te praten. Aan de telefoon vertelde hij wat ze

toen door de zeearenden en haar romantische natuurbeeld niet hoorde. Dat Peene-Haff-Moor was helemaal geen oernatuur. Het waren onder water gezette landbouwvelden.

ook veerkrachtiger, beter bestand tegen droogte of overstromingen dan een eentonig landschap. En de belevingswaarde voor mensen is ook belangrijk. Als je iets fijn vindt om naar te kijken ben je ook meer bereid om te helpen het te bewaren.”

Natuurontwikkelaars vierden de komst van de zeearend als hun overwinning. Daar was ineens die grote wilde roofvogel die niet werd uitgezet, zoals de bever of de otter, maar die er zélf voor koos om hier neer te strijken. Zie je wel, het werkt.

ONOOGLIJK BOSJE

'Onze' zeearenden komen uit Oost-Europa en Duitsland. Daar gaat het zo goed met de zeearend, door betere bescherming en beperking van de jacht, dat het druk is geworden. „Omdat ze daar zo spectaculair herstellen zijn ze actief op zoek naar nieuwe gebieden om te broeden.”

Dan is het mooi dat er in Nederland nieuwe stille moerasgebieden vol watervogels en vis zijn waar de zeearend zich thuis voelt, maar het lijkt er ook op dat de zeearend steeds minder kritisch wordt.

„De eerste arenden in Nederland zaten echt in de stilste plekjes van de Oostvaardersplassen en de Biesbosch, nu broeden ze op plekken waar we ze niet verwachten.”

Bijvoorbeeld in Friesland, bij de Fluessen. In een onooglijk klein bosje, midden in het cultuurlandschap, zoals Romke Kleefstra van de Werkgroep Zeearend het aan Beintema beschreef. Ook in de Alde Feanen zitten ze in een bosje bij de snelweg, vlakbij een gronddepot waar elke dag wordt gewerkt. Volgens Kleefstra is het niet de nieuwe

Titel De zeearend
Auteur Nienke Beintema
Uitgever Atlas contact
Prijs 23 euro (224 blz.)